

Székely István előadása

2022.11.19., Magyar Antropozófiai Társaság

A mai előadás címe: Belső karácsony, belső születés, belső feltámadás. Suta a cím, de két igényből indult ki – és ez, azt hiszem, hogy mindannyiunk igénye. Az egyik az ünnepek átélése. Újra, pontosabban nem újra, hanem át-élni. Merthogy „újra” sincsen. A másik igény pedig talán még ennél is fontosabb: ami a belsőben van. A kérdés az, hogy hogyan tudunk valamit most már tudatosan átélni. Csak zárójelben jegyezném meg, hogy körülbelül az az igény, mint ami a Nikodémussal való beszélgetésben tükröződik: *újonnan kell születnetek*¹, vagy felülről, pontosabban. Ami azt jelenti, hogy ugyanazt nem lehet még egyszer átélni, öntudatlanul, ahogy egy testi születésnél ez meg szokott történni a gyerekekkel, vagy velünk. Hanem most éber öntudattal, és annak megfelelően az átélés mentén gyűjteni azokat az élményeket, amiket aztán elfelejtünk.

Mai mondanivalóm három részből áll. Az első részben nagyon egyszerű hétköznapi kis képeket tennék egymás mellé. De azt nem véletlenül. Szeretnék egy idézetet fölolvasni a *Karácsony* c. könyvből². Nyilván többen ismeritek. És a mentén szeretnék egy példán evangéliumi képpel együtt végig menni.

És akkor most elmondanám a telefonbeszélgetésünk egyik részletét, ami egy fontos kiindulópontja ennek a történetnek. Beszélgettünk, és akkor én egyszer csak idéztem a Katinak a Silesius-tól³ két sort, amit nyilván ismertek többen:

*Szülessen bár Krisztus ezerszer Betlehemben,
Ha benned nem, maradsz örökre elveszetten*

És ezt az ember érteni véli. De a Kati valami nagyon izgalmasat hozzátett. És elnézést, hogy ezt kiadom. De hozzátartozik a dologhoz. Mert a jelenséget jól mutatja. Mikor azt mondta a Kati, hogy amikor ő ezt először hallotta, akkor nagyon megragadta ez a gondolat. De hát utána már nem annyira. És ezt azért tartom nagyon fontosnak kiemelni ide mindenek elé, merthogy mindannyian bizonyára így vagyunk ezzel. És még sok minden más dologgal az életünkben, az ünnepekre vonatkozólag, meg a hétköznapi dolgokra vonatkozólag is. Az egy külön történet lehetne – és ezt csak zárójelben mondom –, hogy azt, hogy valaki erre rálát, hogy ez milyen képességeket mutat föl, de ebbe majd egy kicsit később belemegyünk. Hogy mi az, amit hiányol magában. és innentől kezdve teljesen világosnak kell lenni, hogy egy tudati ügyről van szó, a mai ember tudati ügyéről van szó. És hogy egy picit beljebb menjünk ebbe a témába, szeretnék elmondani legalább három képet, amit megfigyeltem, vagy amit mindannyian megfigyelhettünk. De én is nyilván a saját történeteimet mondom el, merthogy azokat láttam. De mindenki ki tudná egészíteni ezeket a kis egyszerű történeteket.

Az egyik, hogy közeledik advent, karácsony. Egy kicsit összevonnam a karácsonyt vízkereszttel, ugye a gyerekeknek se magyarázzuk ezt külön. És egy egészen kisgyerekeknek, jó, nincs rángatva le a Földre,

¹ Jn 3,3: Felele Jézus és monda néki: Bizony, bizony mondom néked: ha valaki újonnan nem születik, nem láthatja az Isten országát. A görög szöveg alapján az „újonnan” (ἄνωθεν) szó jelentése ez is: „felülről”.

² Georg Kühlewind: Karácsony. Az ember három születése. Székely és Társa Kiadó, Budapest, 1996.

³ Angelus Silesius (született Johannes Scheffler, 1624. december 25. – 1677. július 9.) német katolikus költő és misztikus teológus, a barokk katolikus líra mestere. Kerúbi vándor; vál., ford., utószó Kurdi Imre és Tatár Sándor, szerk. Márton László; Helikon, Bp., 1991. Forrás: magyar Wikipedia.

tehát hogy egy teljesen normális kisgyereknek ez az ünnep, ez egy belülről átélt ünnep. Tehát nyilván föl tudjuk készíteni jól őt, jó mesékkel, jó történetekkel, jó beszélgetésekkel. De igazából onnan tudjuk és tudhatjuk, hogy valóban belülről van megérintve, hogy nem tesz föl olyan kérdéseket, hogy mondjuk miért díszítjük föl a karácsonyfát. Vagy hasonlók. Miért csillagot teszünk a tetejére, vagy miért nem teszünk – teljesen mindegy. Szóval nincsenek ezek a praktikus, hétköznapi kérdései a gyereknek – most egy nagyon kis gyerekről beszélek. Merthogy átéli. És ez az átélés azért fontos számunkra, mert nem emlékezésből, nem valami tudásból történik ez, hanem megéli, eggyé válik vele. Azt is mondhatnám, hogy a világon végbe menő történéssel. Nem kérdez. Látja és átéli. Erre sok példát lehetne mondani.

Egy kicsit nagyobb gyerek. Hadd idézzek föl egy saját történetet! Édesanyám mesélte, hogy amikor a nagyobbik nővérem olyan 8-9 éves lett, észrevette, hogy kicsit úgy már várja is az ünnepet, de egy kicsit más hozzáállása van. És akkor azt kérdezte tőle, hogy megsúgta-e már a szívednek a Jézuska – Jézuskát mondott, nem emlékszem ennyire a történetre, azt kellett mondania –, hogy minek örülne a nagymama? És ez egy különleges pillanat. Először nézzük meg az ajándék-részt! Tehát van egy belső átélt ünnep, és bizony ez egy nagy kérdés, ez az egész ajándék-téma. Hogy ezzel nem profanizáljuk-e a dolgokat? Hiszen egy belső átélés, nézzünk vissza a kisgyerekekre – nem kéne nagyon kihelelyezni. Azt is tudjuk, hogy a fenyőfa állítást a IV. századtól kezdve kezdték el csinálni. Tehát már nem is őskeresztény ebben az értelemben. De a gyerek átéli; minden hibánkat kijavítja, szóval azért az ott még rendben van. És ebben az ajándékozási gesztusban, hogy megsúgta-e már a szívednek, ebben van egy vágy, a gyereknek a vágya, ugye egy 8-9 éves gyerekről beszélünk, aki nem pusztán egy a világgal, tehát átéli, amit a világ nyújt neki, hanem ugyanakkor cselekvőleg hozzátesz, belül és kívül cselekvőleg, hiszen az ajándék készítés – nyilván itt egy saját készítésről van szó, ez belső – külső cselekvés. Hozzá akar tenni ehhez valamit. Tehát cselekvő módon akar együtt-élni az ünnepel. És tud együtt élni az ünnepel. Ugye ezt a pillanatot kéne nekünk megragadnunk: hogy mi ez a cselekvés, *felnőttként*, amivel együtt tudunk élni ebben.

És ez után még egy képet hadd idézzek föl. Aminek már tanúja voltam. Nálunk elég sokáig a gyerekek nem díszítették – soha, bocsánat, soha nem díszítették a karácsonyfát. És az Orsi lányom, az már 13-14 éves volt. És hát azt kérdezte tőle egyszer, ugye ez mindig úgy történt, hogy lefeküdtek, mi éjfél után, vagy én éjfél után díszítettem a fát. Marha fáradtságos volt, a gyerekek izgatottan keltek reggel hatkor, hogy mi van a fa alatt ...

M. K.: – Ez 25-ére reggel történt?

Sz. I.: – Igen.

M. K.: – Tehát 24-én este nem ...

Sz. I.: – Nem, mert nálunk akkor mindig családi karácsony volt, tehát hogy a nővéremék, itt-ott-amott, vagy a szüleimnél még régebben. A történet lényege, hogy a feleségem megkérdezte tőle, hogy hiszen a szomszédban is évek óta a vele egykorú kislány segít földíszíteni a fát, nem akar-e segíteni? És akkor azt mondta a gyerek, hogy a másik, a szomszédban levő karácsonyfa, *hát úgy is néz az ki*. Ami gyönyörű volt egyébként. De egy picit távolabbra menve ettől a történetről, valami itt kiolvasható. 13-14 éves gyerekről van szó. És ennek a gyereknek, nyilván megsejti, megérzi, hogy van itt egy út, ahol ő elveszíthet valamit. Nyilván tudja, hogy az osztálytársai, vagy bárhonnán – Waldorf-iskolába jár, de akkor is –, hogy itt mi a felnőtt helyzet. De nem akarja tudni. Mert pontosan tudja, hogyha tudni fogja, akkor elveszít valamit. Mit veszít el? Hát az átélést! Az érzést. Mondjuk azt, hogy a csodát. Nem csoda, de mégis ezt mondom, a csodát. Azt, hogy valamire újra

rácsodálkozzon. És 13-14 évesen azt tudja mondani, hogy „úgy is néz az ki”, de, ami mögött ez van, hogy nem tudni akarja.

Azért utalnék vissza erre a telefonbeszélgetésre a Katival, merthogy ugyanezt a történetet olvashatjuk ki felnőttként a történetekből. Hogy amikor először láttam, először olvastam, először hallottam, először éreztem ... akkor át tudtam élni! Most pedig ... most pedig valami más van. És ez általános. Tehát hogy egyikünk se rosszabb, mint a másikunk, csak felnőttként valahogy így történik a dolog. És ez a fő témánk ma, hogy mit lehetne tenni, hogy mégse egészen így történjen ez a dolog, hanem valahogy egy kicsit másképpen.

Szóval ezeket a képeket azért meséltem el, mert egyrészt nyilván van egy könnyedségük, másrészt pedig, mert olvasható képek. Amin a gyerek, vagy a tudat mint a változáson átmegy (fejlődést nem mondanék). És hozzátehetném azt is, hogy adventestül, mindenestül együtt még az is megfigyelhető, hogy a gyerekek még érzik és olvassák az évkör ritmusából, ha úgy tetszik az ünnepeket. Megélik, előélik ezeket. És ez rámutat megint valamire. Erre egyszer meséltem egy példát, az éppen nem karácsonyi példa, amit a Waldorf-óvodában figyeltünk meg többen is. Hogy a gyerekek húsvétkor a várakra keresztek szokat tenni. Anélkül – hát egy óvodás gyereknek ki mondja ezt, hogy ez egy szimbólum, mi az. Meg egyáltalán, ezeket a meséket ugye nem nagyon meséljük. De valahogy mégiscsak megérkezik hozzájuk anélkül, hogy – megint ezt a szót kell mondanom –, hogy tudnák, ismernék, emlékeznének. Ugyanígy vannak a többi ünneppel is, ha minden rendben van. Nem tudásból. Tehát végig mennek egy folyamaton. És erre hadd mondjak még egy profán képet, mielőtt komolyabbra váltanánk. Hogy tulajdonképpen, ha a hétköznapi életet tekintjük, ez egy olyan kép, mint amikor hát mindig eljön az idő – most nem az ünnep ideje, hanem hétköznapi, mikor otthon elfogy a kaja. Kinyitjuk a hűtőszekrényt, üres. Itt az ideje a közértbe menésnek. De mi a közértbe *menést*, a folyamatot, azt nem éljük át. Mindjárt a közértben vagyunk. És körülbelül ez a helyzet. Hogy rögtön a közértben termünk. Már készülünk arra, hogy mit veszünk, hogy veszünk. Magát a folyamatot – de ez csak egy példa, ezt szeretném majd kibővíteni – nem éljük át ebben a tekintetben.

Szeretnék két idézetet olvasni. Nagyon nehezen választottam ki ebből a könyvből. Mert annyi jót találtam. Az a címe ennek a fejezetnek, hogy *és békesség a Földön*. És békesség a jóakarátú embereknek – ez egy bibliai idézet egyébként. Arra kérlek benneteket, a szöveg nem könnyű, hogy ne szó szerint próbáljuk analizálva megérteni, hanem inkább a lényegét kitapintani.

A földi születés, egy ideáé, egy gyereké, bármié, ami új, kétirányú mozgás. A felülről jövőt magába engedi az alulról fölfelé törekvő befogadás. A fölülről inspirált szót az alulról elébe igyekvő hallgatás. Az alul lévő fölülről való megtermékenyítést megelőzi a figyelem összeszedése, az egyéni ádvent. Ebben a két alapvető mozgásformában a világ két része kapcsolódik össze, ez a kommunió lényege. Az idea megjelenése a valóságban ebben az összefüggésben – ebben az összefüggésben a valóság az észleleti világ valóságát jelenti – az ember igazi kommuniója. Ez egy idézet Steinertől, egyébként. Kint és bent, fönt és lent, igazság és létezés, szubjektum és objektum, észlelés és gondolkodás eggyé válik, legyen akár a megismerésben, akár a vallásos tapasztalásban. Mindkét esetben kölcsönös adekvációról⁴, alkalmazkodásról, vagy azonosulásról beszélünk, amelyből létre jön a mindenkori igaz valóság képe.

Jó. Ez az egyik rész, amit szerettem volna felolvasni, amiről majd beszéllek. Kicsit ugrom, és aztán ...

⁴ Adequatio: Aquinói Szent Tamás (1225 – 1274, skolasztikus filozófus) kifejezése: kölcsönös azonosság válás.

A mi időnk számára érvényes a következő: ami fölülről jött, alulról kellett újra megtalálni. Ez megint egy Steiner-idézet. Az új megjelenése a hétköznapiakban kivételes eseménynek számít, amit többé-kevésbé a véletlennek szoktunk tulajdonítani a figyelem megerősítésére építő szellemi iskolázás folyamatosan gondozza az új-ra való előkészületet. A gyakorló, aki a tudati folyamatok megismerésében megfigyelésében is tapasztal, észre veheti, hogy a karácsonyi történet az Újtestamentumban – különösen Lukácsnál – azt az előkészületet ábrázolja monumentális nagytársban, amelyet ő naponta elvégez. A korai középkorban is így fogták föl az evangélium képeit. A gyermeki befogadó figyelem születése, amely azután majd befogadja a Logoszt, megfelel a meditáció mozdulatának. Az üres, a témán az átlátszóságig átható intenciómentes, várakozó pillantásnak, a gondolkodási erővel áthatott lélek magatartásának – ez megint egy steineri kifejezés. – Ez azt jelenti, hogy a lélek megtartja a gondolkodás belső erejét anélkül, hogy meghatározott valamire gondolna. Itt kezdődik az, hogy nem emlékezésből és nem tudásból. Nem kell valamit gondolni. Már az ünnepről, ilyen értelemben. A tudat megnyílik és erre felülről válaszol a Szó.

Nem is akarnék többet olvasni. Egy picit kiemelném azt, ami nagyon fontos a mi számunkra. A mi számunkra fontos az üres, vagy amit új-nak ír a szöveg. A tudati folyamat, előzmény nélküli, nem emlékezésből és nem tudásból. Amivel nekünk problémánk van. Ami miatt nem átéljük az ünnepeinket, hanem elvégezzük – vagy nem is tudom, hogyan kell ezt mondani. Hogy ez mennyire tudati ügy, arra szeretnék egy-két gyakorlati példát elmondani, ezt a szöveget gyakorlattá váltani. Hogy miről ír ez a szöveg, ami a hétköznapijainkat illeti. Ugye megint arról beszélek, hogy amikor elmegyünk a közértbe, akkor a folyamatot nem éljük át, ott vagyunk. Már végezzük a dolgunkat. Ezért mondtam, hogy végezzük az ünnepet. Mit jelent az, hogy tudati folyamat? Mit jelent az, hogy üresség, előzmény nélküiség? Ha most nagyon egyszerűen azt mondanám, hogy nézzünk dél felé, és mondjuk el, hogy mit látunk – nem tudjuk, hogy merre van dél, azért mondom –, körülbelül, jó. Gondolkodunk, tehát emlékezünk, nem tudjuk, akkor, ha ezt valóban megcselekednénk, akkor azt mondhatnánk előbb-utóbb, hogy „látom a falat”. Mondjuk. A terem falát. Ha nem itt volnánk, hanem mondjuk kinn az erdőben, akkor azt mondhatnánk, hogy „látom a hegyet”. Vagy bármit. És ezzel azt szeretném mondani, hogy a látás gesztusa, aktusa, ami egy akart tevékenység, egy tudati tevékenység egészen addig, amíg valamit nem lát, egy tárgyat, egy tartalmat, egy objektumot, egészen addig szabad figyelemből áll, üres figyelemből, magából a tudat mozgásából – megyünk a közért felé. Míg oda nem érünk, addig bárhova mehetünk. Amíg nem látom a falat, nem látom az erdőt – ezt most nagyon végig fogjuk nézni –, addig látok igazából! Ezt nagyon nehéz lenne megfogni, de egyet hadd mondjak. Amint azt tudom mondani, hogy „fal”, vagy „hegy”, abban a pillanatban már fogalmiságot használok – ami a gondolkodásból jön, nem az észlelésből – tehát már rég nem észlelek semmit. Más példát mondjak erre a tudati mozdulatra. Amikor megérték valami újat – a folyamatról beszélek – akkor ... tényleg igazán újat. Tehát nem egy következtetésről van szó, ahogy, amit szeretünk! Ne felejtjük el, az ünnep, az nem egy következtetés, egy következmény, az mindig új. Tehát amikor megérték valami újat. De ez lehet a Thálesz-tétel, vagy a Pitagorasz-tétel, vagy a nem tudom, micsoda. Amíg meg nem értem, addig egy üres, folyamatos értesben vagyok. Nem tudom, hogy mit kell megérteni. ha tudnám, hogy mit kéne megérteni – a nevét tudom, de ez attól még nem értem –, ha tudnám, hogy mit kéne megértenem, akkor már érteném. De nem tudom. Nem kapaszkodhatok bele a székbe, hogy innen indulok, mert akkor a széket fogom érteni, vagy gondolni. Itt egy üres, tiszta, azt is mondhatnám, hogy meditatív figyelemnek kéne lennie. A folyamatról magáról beszélek. Arról a minimum pillanatnyi időről, amíg nincs valami a tudatban. Nézek délre, a fal tudatba kerül, kiestem a folyamatból. Addig látok, amíg a tekintetem nem ütközik bele a falba. Addig medítálok – ha úgy tetszik –, amíg meg nem fogalmazódik bennem valami. Ha megfogalmazódott, akkor már nem medítálok; akkor már

megfogalmazódik. A folyamatról beszélek, Látásban, értésben. Ugyanarról a folyamatról van szó, csak az egyiket észlelésnek hívom, a másikat gondolkodásnak. Hogy fölfedezem-e a folyamatot, vagy egyből a közértben termek, ez a kulcsa a dolognak. És erről szolt ez a kis idézet is, amit az előbb elolvastam.

M. K.: – Amikor felfedezem a folyamatot, akkor a tudatomba kerül. Ez azt is jelenti, hogy ez is egy fal, vagy ez is egy hegy. Bizonyos értelemben. Tehát rádöbbenek, hogy ebben az állapotomban találok magam. Ha szabad így fogalmazni.

Sz. I.: – Igen. És ezt mégis üres tudatnak nevezzük. Hiszen nincs tárgya. A folyamat, az átélés folyamata maga a tárgy, a tartalma, maga az észlelés, de nem az észlelt. Maga a gondolkodás, de nem a gondolt. Nem a gondolat. Nem az eredmények. Nem a megértett. Az értésben vagyok, de nem az értettre ébredek, hanem még benne élek. Megyek a közértbe. Még nem vagyok ott. A kettő között vagyok valahol. Tudom, hogy sántít a dolog, de muszáj mégis azt mondani: egy folyamatban vagyok, egy értés folyamatában vagyok. Hogy mást ne mondjak, gondoljuk el csak, hogy tanárként ha a gyerekeknek ezt a folyamatot meg tudom mutatni, vagyishogy újra érteni a dolgot, utánoznak. Mennyivel könnyebb a helyzet, mint minden gyereket magára hagyni, hogy „előbb-utóbb”, „sok időt hagyunk rá”, „majd rájössz te is, hogyan kell ezt csinálni”. Azért van ebben egy-két dolog. Hogy ez hogy működik. A folyamat. Nem a valami. Nem a fal. Hanem, hogy észlelek. Az nem az észlelt. Láthatom a hegyet, a falat, a virágot, a békát, a ... posztát. Tökmindegy. Erre vonatkozólag szeretnék valamit mutatni, olvasni az evangéliumból. És akkor talán még közelebb megyünk. Érthető, amit mondok? Hogy itt van egy folyamat. Egy akarati folyamat. Nem ez az izom-akarati folyamat, amikor egy tudati mozgásról van szó, hanem ... nézzünk délre! nem akarok én semmit se látni. Amíg nem látom, addig a tiszta észlelésben, az üres tudati folyamatban élek. Amíg meg nem értem azt a nyomorult Thálesz-tételt, nem tudom, mit kell megérteni. Nem tudásról van szó. Végig erről beszélünk. Hanem átélésről van szó. Amikor először megértem azt az idézetet, bocsánat, hogy visszahivatkozom. De ez egy nagyon fontos kérdés. Hogy szülessen bár Krisztus benned... mikor először! Amíg eljutok oda. Addig átélem. Amikor már tudom idézni ezt az idézetet, akkor már egy kicsit baj van. Most sokszor idéztem.

Szeretnék fölolvasni kilenc sort az evangéliumból, a János evangéliumából. Nem egy karácsonyi evangélium, de megmondom, hogy miért ezt, és mit szeretnék mondani. 20. fejezet első kilenc verséről van szó.

Bocsánat, szóval én tudom, hogy ez nehéz. Itt ugye az a kérdés, hogy hogyan kerül valami a tudatba, az ünneptől kezdve a falig, a hegyig, a felnőtt ember tudatába. Ha azt gondoljuk, hogy ebben a kérdésben tehetetlenek vagyunk, akkor ezzel persze nem érdemes sokat tenni.

A hétnek első napján pedig jó reggel, a mikor még sötétes vala, oda méne Mária Magdaléna a sírhoz, és látá, hogy elvétellett a kő a sírról. Futa azért és méne Simon Péterhez és ama másik tanítványhoz, a kit Jézus szeret vala, és monda nékik: Elvitték az Urat a sírból, és nem tudjuk, hová tették őt. Kiméne azért Péter és a másik tanítvány, és menének a sírhoz. Együtt futnak vala pedig mindketten: de ama másik tanítvány hamar megelőzé Pétert, és előbb juta a sírhoz; És lehajolván, látá, hogy ott vannak a lepedők; mindazáltal nem megy vala be. Megjöve azután Simon Péter is nyomban utána, és beméne a sírba: és látá, hogy a lepedők ott vannak. És a keszkenő, a mely az ő fején volt, nem együtt van a lepedőkkel,

hanem külön összegöngyölítve egy helyen. Akkor aztán beméne a másik tanítvány is, a ki először jutott a sírhoz, és lát és hisz vala⁵. Mert nem tudják vala még az írást, hogy fel kell támadnia a halálból.

És ezt szeretném, ezt a képet akár az előzőek fényében megnézni, hogy itt mi történik, ebben a képben. Van két tanítvány. Az egyik maga János, aki magáról egyes szám harmadik személyben írt – ő a szeretett tanítvány, *akit szeret vala Jézus*. És Péter, aki ugye csetlik-botlik az egész evangéliumban, de ez most mindegy. Ők futnak, mert Mária Magdaléna mondta, hogy *elvitték az urat a sírból* – a testet – *és nem tudjuk, hogy hova tették őt*. És ahogy odaérnek, látják a lepedőt, és Jánosról van szó, nem lép be a sírba. És ezt a képet szeretném most nagyon-nagyon körbejárni. Ugyanerről volt szó eddig is. Amíg látok valamit – falat, hegyet, sajtot a közértben, pockot a mezőn, teljesen mindegy, ilyen a tudat – addig nem tudom a tudati folyamatokat megfigyelni, nem tudok belépni. Egy tárgyi világ, külvilág vesz körül. A gondolatok, az észleletek világa. És mindaz, amit tudok az ünnepéről. Nem tudom átélni az oda vezető utat, magát a tudati folyamatot. Amíg János látja a lepedőt, a keszkenőt – a másik evangéliumban: a két angyalt, addig nem tud belépni a sírba. Mert addig van ott valami. Ugye az útjukat meséli el a történet. Az útjukat a sírhoz. És hirtelen történik valami. Nem tudjuk, hogy mi – de sejtjük. Egy óriási változás történik. A változás pedig abban áll, hogy nincs lepedő, nincs semmi, és János belép. És tegyük hozzá: ez már nem a sír. Hanem egy olyan helyé változik az egész, ahol látni és hinni lehet. Ez nem ugyanaz a hely, mint ahova kintről benézek – fontos a kintről – és látok valamit. Ez nem a sír, hanem maga a belső feltámadás. Itt a hívés, ez nem azt jelenti, mint a hétköznapi életben, hogy „hát nem láttam, de elhiszem”, hanem ez egy cselekvése Jánosnak. Amit akkor tud megtenni, amikor már nem látja a lepedőt. Amíg a lepedőt látja – angyalt, akármit, addig, amíg tudom, hogy mi történik egy ünnepkor, vagy minek ként történnie – egy kisgyerek nem tud semmit, átéli. Akkor tud hinni a szó igazi értelmében, és látni. Amíg lepedő van – semmi. Nem fog menni. Mert az egy másik látás, amiről szó van. Ha a görög szöveget elővennénk, akkor más ige is van, de most ne nyelvészkedjünk. Van viszont két fontos jelzés még ezen kívül, ami itt a szövegben előfordul. És ennek megint nem szoktunk nagy jelentőséget adni. Pedig pont erről beszélünk. Az egyik, amit Mária Magdaléna mond: *Elvitték az Urat a sírból, és nem tudjuk, hová tették őt*. Nem tudjuk. Ez nagyon fontos. Nem tudásból beszélünk. És ugyanez a nem-tudás jelenik meg, és ezért olvastam egy verssel tovább, a 9. versben: *Mert nem tudják vala még az írást, hogy fel kell támadnia a halálból*. Hogy soha nem tudásról és valaminek a tudásáról beszél. Tehát ez egy nagyon fontos kiegészítése, hogy mert nem tudják. János sem tudja, hanem átéli. Ez a *lát és hisz*, ez azt jelenti, hogy ezért látja. Nem kívül. És ez a sír a mi tudati életünk, ez az ünnep sírja. Hát mindent tudunk róla. Ő meg nem tudja. A kisgyerek nem tudja. Hanem látja és átéli.

Mi is a helyzet egy kisgyereknél? Kicsit visszatérek és összefoglalom. Ha csúnya szóval akarom kifejezni: a kisgyereknél van egy olyan tudatszerkezet, -struktúra, ami üres és folttalan. Nincs emlékezés benne. Nincs tudás benne. Nincs semmi, ami meggátolná azt, hogy átélje az ünnepet. Most az egész kisgyerekről beszélek. Mikor nincs semmi, ami meggátolná Jánost, nem lát semmit, akkor be tud lépni oda, ahova addig nem tudott belépni. Ez az az *új*, amiről a szöveg ír. És most hozzá kell tennem, hogy ezt az újat idézőjelben írja a szöveg. Mert nem lehet másképp kifejezni. Mert nem új, hanem az maga az igaz valóság. Amit az ember átél. És ami korábban sír volt, és az véres valóságként, az megváltozik azzá a helyé, ahol látni és hinni lehet. Ez egy másik hely. Nem a környezet változik meg, hanem János. Nem véletlenül nem lép be. Ez se tudás, hanem amíg lát valamit, addig ... addig nincs folyamat. Ez a *lát és hisz*, ez egy cselekvés. Ugye ez a második fázisa a gyerekfejlődésnek, amiről

⁵ görög: oráo = látni, belső látással

meséltem, hogy itt egy cselekvésről van szó, amikor az alsó és felső, a külső és a belső együtt tud működni, adekváció ágostoni kifejezéssel. Összecsendülnek. Hozzá tesz valamit. Cselekszik benne. Adekvát módon.

Egy olyan érásban élünk, amikor a sok információ tudását tudásnak nevezzük. Tehát nem az átélés kultúrája van. Az egy „szubjektív” ügy. Tehát ebben a korban élünk. Ez egy szubjektív ügy, hogy ki mit él át, hát ugyan! Itt „objektív” valóságok vannak! Ami azt jelenti: információk vannak. Egy ilyen érásban élünk. Ez a problémánk. Hogy erre nem látunk rá. Mindent tudunk az ünnepről. Ha nem tudnánk, elolvassuk. Ettől még nem éljük át. Tehát ez nem az átélés. Nem a megélés. Nem a tapasztalás. Ez a sír. Ez a halál. És ez a leghétköznapibb közértbe menésünkől az evangéliumig, illetve az ünnepek átélése. Nem is átélése. A bennünk élő ünnep, a folyamat, mert ezek folyamatok, ez nem december 24-én este hatkor van, hanem egy folyamatról beszélünk. Ez az, ami nem tud megtörténni. Amíg a tudati folyamatokba be nem tudunk lépni, vagy belépni, meglátni, ez most teljesen mindegy, hogy milyen kifejezést használunk. Most azt is mondhatnám, hogy az évkörbe, de ez egy kicsit messzebbi. Nem kell olyan messze menni.

M. K.: – Egy történet jutott eszembe. Kellemes ünnepeket kíván előre már sok ismerős, levél, szomszéd. aznap, 24-én is kellemes ünnepeket kíván, de még nincs itt az ünnep, csak közel van. A süteményt kóstoljuk, igen. Este kellemes ünnepeket kívánnak egymásnak a fa alatt. Másnap jön a nagyi, kellemes ünnepeket kívánunk 26-án is. És akkor itt jogosan kérdezi a gyerek, hogy most tulajdonképpen mikor volt a karácsony? Ugye ez van benne. Mikor volt? Ez megtörtént. Hogy ez jutott eszembe, hogy végigfolyt. És, ha szabad, akkor visszatérve a telefonbeszélgetésre, pontosan azt mondtam, hogy utána igyekeztem elkerülni ennek az idézetnek az elolvasását. Tehát amikor láttam, hogy ez az idézet következik, amit előszörre ilyen élményként, olvastam, valamikor a '80-as években, teljesen mindegy, mikor, azon kaptam magam, hogy nem olvasom el. Hogy ezt a dolgot meg tudjam tartani. Ez nem azt jelent, hogy az első élményhez úgy kell ragaszkodni, hogy visszavágyunk abba az állapotba. Tehát pont, amit most mondtál, abból nem ez következik, hogy meg kell tartani ezt a ... az ártatlan. Hanem hogy újra kell teremteni, vagy ... és ez azért akarati gesztus.

Sz. I.: – Nem véletlenül én az észlelésről ...

M. K.: – Igen.

Sz. I.: – Itt Steiner, ez azt jelenti, hogy a lélek megtartja a gondolkodás belső erejét anélkül, hogy meghatározott valamire gondolna. Ezért nem olvassa el az ember újra, ezért nem díszíti a fát ... a 13 éves, és így tovább.

Nyilván nem tudok mást mondani, mint amit az idézetből is kiderül, hogy sajnós, *az embernek bizonyos értelemben szellemi kutatóvá kell válnia* ahhoz, hogy az ünnepet igazából belsőleg, és nem csak az ünnepet! átélhesse. Az egy kis vigaszom talán csak az tud lenni, hogy abban a pillanatban nem csak karácsony, húsvét és nem tudom, milyen ünnepek vannak, hanem ez mindig egy ünnep tud lenni. A könyv azzal kezdődik, hogy ünnep akkor van, mikor a menny átmenetileg leszáll a Földre. Nem tesz többet. Nem karácsonykor, nem húsvétkor, nem december 24-én, satöbbi, hanem *akkor* van. És ez mindig ünnep. Ünnep a sírnál, ez egy ünnep. Ünnep bármikor. Mikor az ember bele tud lépni ebbe a sírba, attól kezdve nem az. Ez a feltámadás. A belső feltámadás. Belső újjászületés.

Nem tudom, mennyire voltam érthető. Igyekszem, próbálkozom. De sajnós abban a helyzetben vagyunk, és muszáj mindig hozzátennem, hogy mind az előadónak, mind a hallgatónak nyújtózkodnia és kapaszkodnia kell. Merthogy e nélkül nem tud kimászni a hétköznapiságából. És hogyha

nehéz, azt nem lehet megspórolni. Ha meg lehetne spórolni, akkor tudnánk ünnepelni. És így tovább.

M. K.: – De nem baj, István, hogy ez nehéz. Meg nyújtózkodni kell. Bennem nagyon élénken él, hogy a *Szabadság filozófiájában*⁶ van egy olyan rész, már jó nehéz, és akkor egyszer csak azt mondja Steiner, hogy kérem, szedjék össze az értelmi erőiket. Tehát addig is összeszedték talán, remélhetőleg, ugye ez írott, azt jelenti, hogy ott egy jelenléte is van Steinernek, tehát ezt olvassuk: kérem, szedjék össze értelmi erőiket. Tehát nem ússza meg az ember, hogy az átélésben úgy el tud lenni úgy érzés-szinten, hanem ez a ... erre vágyódik mindenki. Valójában mindenki erre vágyódik, hogy úgy élhesse át az ünnepet, hogy ne tudhassa, hanem átélhesse. És akkor néha adományként úgy van, hozzásegítik, de valójában saját magának tudja ezt megteremteni; néha meg tudja, de van egy kívánság szerintem mindenkiben. És akkor azokra is gondolunk, akik egyedül vannak. Nekem mindig eszembe jut, hogy azokkal, akik egyedül ünnepelnek, mi történik valójában. Hogy a külsőségeket megteremti, az egy dolog, ami hozzá tud segíteni. Picit. És teljes értékű ünnep tud lenni, pedig senki nem látogatta meg. Találkoztam ilyen esetekkel. Gondoljunk ebbe bele, hogy ott ki vesz még részt?

Sz. I.: – Egy gondolatot csak most ha megengedtek, hogy. Merthogy talán itt az ünnepek és a hétköznapiak egybefolytak, merthogy egyik is bizonyos értelemben. De az ünnepnek van egy speciális tulajdonságai. És tulajdonképpen ez a tény, hogy itt erről beszélünk, hogy ez fölmerül. Hogy ünnepkor azért föltűnik talán egy egészséges felnőtt embernek az a hiány, ami hétköznapi nem tűnik föl, hogy itt valamit át kellene élni. Különben nem beszélnének erről. És ez mégiscsak valamiféle pedagógia. Az ember számára.

M. K.: – Még hadd mondjak valamit, ami nem teljesen szorosan kapcsolódik. Ebben a jó kis könyvben mindenképpen fontos, hogy a karácsonyi játékokra készülve az iskolákban ... szerintem most kezdődnek a készülések. Nagyon érdekes az angyali üdvözléről az az írás, ami énszerintem nélkülözhetetlen, hogy szépen történjen meg az a jelenet, amikor Mária ott megjelenik, Máriánál megjelenik a Gábiel. Tehát konkrétan el kellett olvasni, hogy amikor készülnek. És emlékeztek egy pár éve még hozzátettük még, hogy kitettünk olyan képeket, amelyek az angyali üdvözléről szólnak. És bizonyos kéztartások. És ez nem rendezői kérdés. Hogy az egyik kolléga, aki rendező, így szeretné, a másik meg amúgy szeretné, meg hogy a színpad hogy van. Hanem, hogy ez jól átéljük, ez is egy átélés, átéljük, és akkor meg tud történni a gyerekek előtt olyan, ami egy kicsit ilyen időtlen pillanat. Persze a zene is fontos benne, a gongütés, vagy az a bizonyos finom mozdulat. Hogy az előkészítése, amit szerintem itt nagyon fontos ebből elolvasni. Tudom, hogy ellenállásba ütközik. Próbáljunk már, kezdjünk énekelni már. És akkor álljunk meg egy picit, nézzük meg ezeket a képeket. Mindenki tud gyűjteni. Olvassuk el. És ez az előkészület, ez vissza tud tükröződni a játéknak, akármilyen jó technikai vagy kevésbé jó technikai megoldás születik.

Sz. I.: – Ha még szabad egy utolsó kiegészítést. Ugye a szöveg hivatkozott a Lukács-evangéliumra. A Lukács-evangéliumnál hogy is van? Van egy előkészület. A pásztorok, 2. fejezet. A pásztorok hogy készülnek elő? Vigyáznak a nyájuk mellett. Ugye amikor arról olvasunk, hogy a koncentráció az egyéni ádvent, akkor a vigyázás, akkor ez semmi más, mint koncentráció. Vigyáznak a nyájuk mellett. Megjelenik nekik az angyal. *Megszületett néktek*, satöbbi, satöbbi⁷. Majd mond egy

⁶ Rudolf Steiner: Die Philosophie der Freiheit. GA 4. Magyarul: A szabadság filozófiája. Édesvíz kiadó, Budapest, 1991.

⁷ Lk 8,11-: Mert született néktek ma a Megtartó, ki az Úr Krisztus, a Dávid városában. Ez pedig néktek a jele: találtok egy kis gyermeket bepólyálva feküdni a jászolban.

hihetetlen fontosat ez az angyal: ez lesz néktek a jele, elmentek Betlehembe és találtok egy kisdedet. Tehát nagyon-nagyon meg van különböztetve Lukácsnál, hogy mi az, ami egy belső történés – az angyal, a vigyázás – és az angyal azt mondja, hogy ez lesz néktek a jele. Ez csak a jele, a testi születésnek. Ezt mondja szó szerint. Elmentek Betlehembe, talátokegy kisdedet, igen. Tehát az előkészület. Az onnan jött, a hallgatásra.

M. K.: – És nem véletlenül alszanak vissza. Tehát az is, hogy ki kell várni. Tehát történt egyszer, egyenként fölébrednek rá, van más állapotba kerülnek, és visszaalszanak. És ez néha nagyon rövidre sikerül, szinte észrevétlen, mert már a viccességre ki van élezve az egész terem, túl van hangsúlyozva, milyen jópofa pásztorok, ezen lehet a legjobbat nevetni. És hogy ha ez a csúcspont, ami kell, ez a ki-be légzés, kell, ez a, de ha ez túl van hangsúlyozva, akkor elveszik az előző komoly előkészület. Tehát ennek az aránya, ez nagyon fontos. És csak eszembe jutott egy pár nagyon vicces pásztor ... aki tényleg nagyon jó, meg kell, de ... Namost már benne is vagyunk a karácsonyi játékban.

Sz. I.: – Szóval az a legvilágosabb pillanat, hogy álmukban, nem emlékezésből [jön az intuíció]. Nem tudásból. Egyszerre. Egyidejűleg jön az intuíció. Vagy a nem tudom, micsoda. Az angyal. Tehát ott valami hihetetlen, ami ott történik. Nem véletlenül álmukban. Tehát nem a nappali tudatban, a hétköznapiiban, hanem álomban. A legfontosabb képe. A kolbász-evés helyett.

M. K.: – Egyébként van egy nagyon jó elemzés, most visszatérve erre, csak azért, mert van az Eöry Attilának a karácsonyi játéka egy kis leírása, amelyet régebben lehetett kapni. És van egy Benedict nevű német antropológus, aki egy picit a temperamentumok szerint elemzi, illetve hogy melyik mit képvisel mint ember-típus. Ez németül van meg, de egy részét lefordította egy kedves szülő. És esetleg hogyha, nagyon is kapcsolódik ehhez, tehát egy picit elmélyülten kell foglalkozni az ilyen meg olyan temperamentumú pásztorral. Hogy ki milyen. És ezt úgy vállalva, hogy valaki pont mondjuk az ellenkezőjét vállalja, mint amilyen ő. Egy flegmát vállalt, holott ő a mindennapi életben ... szóval ezen, ezzel még nagyon sok munka van énszerintem. Hogy jól sikerüljön.

Sz. I.: – Köszönöm szépen.